

Consequence of Kant's Theory on Mind based on Correspondence Theory

Ramezan Mahdavi-Azadboni

Associate Professor, Department of Islamic Philosophy and Theology, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. E-mail: r.mahdavi@umz.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 13 May 2024
Received in revised form 05 June 2024
Accepted 21 June 2024
Published online 21 March 2025

Keywords:
Kant, Truth, Mind, Copernican Revolution, The Theory of Correspondence.

ABSTRACT

In the Modern age, dealing with epistemological issues was at the center of attention. For Kant, epistemology was also the main concern, but what distinguishes Kant from his predecessors in addressing epistemological issues is that before presenting his epistemological theory, he prioritized the knowledge of the mind and its functional structure. What distinguishes Kant about the mind is a theory that is referred to as the Copernican revolution. According to this theory, the relationship between mind and the object is different from what was inherited from the past, and the mind, as the agent of knowledge, affects the object. The central issue of the current research is to address the challenge of whether Kant, through his Copernican revolution regarding human understanding, served this concern in the framework of the epistemic assumptions of the modern era, which sought to display the mechanism of the possibility of knowledge by relying on "justified true belief." In this research, the aim is to investigate the mentioned problem with a descriptive-analytical method. With a critical approach and focusing on Kant's works, the author has come to the conclusion that Kant's view of the mind has not served the epistemological concern of the modern era and the possibility of knowledge, which has been prevalent in epistemology from the era of Plato to the twentieth century, and in fact suffers from a kind of internal inconsistency and, in a way, leads to giving up and ignoring the inherent human desire to know.

Cite this article: Mahdavi-Azadboni, R. (2025). Consequence of Kant's Theory on Mind based on Correspondence Theory. *Journal of Philosophical Investigations*, 19 (50),193-204. <https://doi.org/10.22034/jpiut.2024.61635.3765>

© The Author(s).

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

Introduction

In the modern era, the problem of knowledge and the expression of its possibility are in the focus of philosophers' attention. Although the epistemic plan is based on a kind of philosophy of mind, but with the emergence of Kant, a relationship between these two issues is clearly established, and for him, dealing with mind and its structures is prioritized before taking an epistemological position. Therefore, according to Kant, knowledge of the mind is prioritized as a tool of knowledge, but this does not mean that the philosophers before him did not express a view about the mind and its function. What differentiates Kant's philosophy of mind from the predecessors is not the superiority of study of mind in philosophical work, but rather the expression of a theory that is referred to as the Copernican revolution. As it is clear from the word "revolution," this theory expresses a point of view that must be completely different from the point of view of the predecessors, and it is so. Because until the time of Kant, it was always believed that the mind acts like a mirror and its function is to reflect external objects, but Kant changed the relationship between the mind and the object and stated that the mind affects the object and what it receives through the senses. It shapes it according to its structure. In this view, the mind no longer acts like a passive mirror. The central issue in this regard is, what service does Kant's Copernican revolution in philosophy of mind provide to the epistemological expectations of man in general and the epistemological expectations of modern man in particular? Before answering this question, while expressing Kant's Copernican revolution in philosophy of mind, the epistemological expectations of the modern man should be examined in order to reveal how the mentioned problem can be investigated and evaluated according to these epistemological expectations and assumptions.

Research Method

In this research, the aim is to deal with the problem mentioned in the previous part, and the author tries to examine and evaluate this hypothesis with a descriptive-analytical method and a critical approach by referring to Kant's works, saying that Kant's philosophy of mind is suffering from a kind of cognitive conflict and inconsistency.

Discussion

Referring to Kant's works clearly displays that he has presented a different point of view about the relationship between the mind and the objects, in such a way that Kant himself referred to it as the "Copernican revolution." The revolutionary feature of Kant's theory about philosophy of mind lies in the point that he changed the place of mind and object in such a way that mind was not considered a passive factor in the process of acquiring knowledge, unlike what the predecessors said, but the mind affects the object.

This part of Kant's philosophy of mind leads him to another idea, which in turn has an effective contribution to his cognitive plan, and that is the theory of "two worlds." According to Kant's philosophy of mind, man does not have access to the truth per se (noumena) because the mind acts by relying on its own structure and, at the same time, has effects on the object because the

categories of the mind shape the object in the process of knowing. Man's lack of access to the truth per se (noumena) caused Kant to speak about the theory of two worlds in such a way that, according to him, what the understanding reaches is a phenomenon.

Kant is a philosopher who belonged to the modern era, and in this period, epistemological realism, like metaphysical realism, was considered one of the epistemological assumptions. In other words, the view of the philosophers of this period about knowledge was Platonic, and Plato defined knowledge as "justified true belief."

In the position of evaluation, Kant's philosophy of mind does not find a good fate with regard to the epistemological assumptions of the modern era, because it obviously leads to an idea based on which it is impossible for humans to reach the truth. The idea that the current research explains in the assessment of Kant's philosophy of mind is that such an understanding of the mind and its function is obviously far away from the epistemological assumptions of the modern age and its optimism in the possibility of human access and his power of understanding towards the truth in itself, and it can even be said that it is inconsistent with it. The central problem in Kant's philosophy of mind is to ignore the characteristic of human desire to search for truth per se.

According to Kant's Copernican revolution, which was stated in the previous section, if the mind has the ability to impose itself structurally on the object, then how can one claim knowledge of the type that was prevalent in the modern age since Plato's time.

Concluding

Kant's philosophy of mind as a Copernican revolution undoubtedly did not fulfill the innate concern of man in the desire to know what really is, i.e., the truth per se, while it was clearly one of the fundamental assumptions of epistemological realism. His philosophy of mind can maintain the epistemological assumptions of the modern age only at the cost of inherent inconsistency, and if he abandons these assumptions, he will suffer from another challenge called ignoring the human innate desire to know the truth of things .

پیامد ذهن‌شناسی کانت با تکیه بر نظریه مطابقت

رمضان مهدوی آزادبنی

دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: r.mahdavi@umz.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	در عصر جدید پرداختن به مسائل معرفت‌شناسی در کانون توجه قرارداشت. برای کانت نیز معرفت‌شناسی دغدغه اصلی بود اما تمایز کانت در پرداختن به مسائل معرفت‌شناختی نسبت به گذشتگان در این نکته قراردارد که او قیل از ارائه نظریه معرفتی خود، شناخت ذهن و ساختار عملکرد آن را در الویت قرار می‌دهد. آنچه کانت را درباره ذهن و شناخت آن متمایز می‌سازد نظریه‌ای است که از آن به عنوان انقلاب کپرنیکی یاد می‌شود. بر اساس این نظریه جای ذهن و عین عوض می‌شود و ذهن به عنوان عامل معرفت، بر روی عین تاثیر می‌گذارد. مساله محوری پژوهش حاضر، پرداختن به این چالش است که آیا کانت بواسطه انقلاب کپرنیکی خود در ذهن‌شناسی در چهارچوب فضای معرفتی عصر مدرن که به دنبال نشان‌دادن ساز و کار امکان معرفت با تکیه بر «باور صادق موجه» بودند چه خدمتی به این دغدغه محوری عصر جدید نموده‌است. در این پژوهش هدف، بررسی مساله یاد شده با روش توصیفی - تحلیلی است. نویسنده با رویکرد انتقادی و با محور قراردادن آثار کانت به این نتیجه رسیده‌است که ذهن‌شناسی کانت به دغدغه معرفتی عصر جدید و امکان معرفت بر اساس نظریه مطابقت که از عصر افلاطون تا قرن بیستم در معرفت‌شناسی رایج بوده است خدمتی نکرده‌است و بلکه دچار نوعی ناسازگاری درونی می‌گردد و از جهتی منجر به دست کشیدن از میل ذاتی انسان در شوق به دانستن و نادیده انگاشتن آن می‌گردد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۴	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۱۶	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۱	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۰۱	
کلیدواژه‌ها: کانت، صدق، انقلاب کپرنیکی، ذهن، نظریه مطابقت	

استناد: مهدوی آزادبنی، رمضان. (۱۴۰۴). پیامد ذهن‌شناسی کانت با تکیه بر نظریه مطابقت، *پژوهش‌های فلسفی*، ۱۹ (۵۰)، ۱۹۳-۲۰۴.

<https://doi.org/10.22034/jpiut.2024.61635.3765>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

دغدغه‌های معرفتی همواره در زمره مسائل فلسفی فیلسوفان در یونان باستان قرار داشته است. اگر چه دغدغه محوری متفکران یونان باستان جهان‌شناسی بود اما با وجود این، مساله شناخت و امکان آن در این دوره، قابل انکار نیست. در عصر مدرن نیز مساله معرفت و بیان راه کارهای امکان آن در کانون توجه فیلسوفان دوره یاد شده قرار داشته است. اگر چه طرح دیدگاه‌های معرفتی خواسته و ناخواسته بر نوعی ذهن‌شناسی مبتنی است اما با ظهور کانت، به طور آشکار میان این دو مساله رابطه برقرار می‌شود و نزد او پرداختن به ذهن‌شناسی قبل از موضع‌گیری معرفت‌شناختی در الویت قرار می‌گیرد. از این رو نزد کانت شناخت ذهن به عنوان ابزار معرفت تقدم می‌یابد اما این بدان معنا نیست که گذشتگان پیرامون ذهن و عملکرد آن دیدگاهی بیان نکرده باشند. آنچه ذهن‌شناسی کانت را نسبت به متقدمان متمایز می‌سازد تقدم یافتن ذهن‌شناسی در کار فلسفی نیست بلکه بیان نظریه‌ای است که از آن به عنوان انقلاب کپرنیکی یاد می‌شود. چنانچه از واژه «انقلاب» آشکار می‌شود این نظریه بیان‌کننده دیدگاهی است که نسبت به دیدگاه متقدمان باید به طور کامل متفاوت باشد و این گونه نیز است. چرا که تا زمان کانت همواره تصور بر این بود که ذهن همانند آئینه عمل می‌نماید و وظیفه آن انعکاس اعیان بیرونی است اما کانت نسبت ذهن و عین را عوض نمود و بیان کرد که ذهن بر روی عین، تصرف می‌نماید و آنچه را که از طریق حواس دریافت می‌کند آن را متناسب با ساختاری که دارد شکل می‌دهد. در این تلقی ذهن دیگر همانند آئینه منفعل عمل نمی‌نماید. مساله محوری در این رابطه این است که انقلاب کپرنیکی کانت در ذهن‌شناسی چه خدمتی به انتظارات معرفت‌شناختی انسان به طور کلی و انتظارات معرفت‌شناختی انسان عصر جدید به طور خاص ارائه می‌دهد؟ قبل از پاسخ به این مساله جا دارد ضمن بیان انقلاب کپرنیکی کانت در ذهن‌شناسی باید انتظارات معرفتی انسان عصر جدید را مورد بررسی قرار داد تا آشکار شود مطابق با این انتظارات و مفروضات معرفتی، مساله یاد شده را چگونه می‌توان بررسی و ارزیابی نمود.

هدف از این پژوهش، پرداختن به مساله یاد شده است و نویسنده با روش توصیفی - تحلیلی با مراجعه به آثار کانت تلاش می‌کند این فرضیه را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد که ذهن‌شناسی کانت گرفتار نوعی تعارض می‌شود. نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که ذهن‌شناسی کانت به دغدغه معرفتی عصر جدید و امکان معرفت بر اساس نظریه مطابقت که از عصر افلاطون تا قرن بیستم در معرفت‌شناسی رایج بوده است خدمتی نکرده است، بلکه دچار نوعی ناسازگاری درونی می‌گردد و از جهتی منجر به دست کشیدن از میل ذاتی انسان در شوق به دانستن و نادیده انگاشتن آن می‌گردد. بدون شک پیرامون کانت چه درباره نظریه معرفتی او و چه درباره نظریه ذهن‌شناسی او پژوهش‌های مختلفی انجام شده است که می‌توان از میان آثار انجام شده در داخل به مقاله «بررسی تطبیقی مطابقت ذهن و عین در شناخت‌شناسی ملاصدرا و کانت» (باباپور، ۱۳۹۸، ۱) و مقاله «بررسی انتقادی نسبت فلسفه ذهن کانت و فلسفه کانت معاصر با تاکید بر کارکردگرایی» اشاره نمود (مقدسی، ۱۳۴۲، ۴۱).

آنچه پژوهش حاضر را از تحقیق‌های انجام شده پیرامون کانت و ذهن‌شناسی او متمایز می‌سازد تا بتوان آن را به عنوان یک پژوهش جدید در نظر گرفت تاکید بر انسداد معرفتی و ناسازگاری درونی ذهن‌شناسی کانت به عنوان یکی از پیامدهای مهم نظریه او است. نوین بودن پرداختن به این پیامد در این خصیصه قرار دارد که برخی پژوهش‌گران، نظام معرفتی کانت را زمینه‌ای برای نوعی نسبیت‌گرایی در عصر پسا مدرن می‌دانند اما پژوهش حاضر به دنبال بیان تحلیلی و انتقادی انسدادشناختی و ناسازگاری ذاتی با نظر به مفروضات معرفتی عصر جدید بویژه با تکیه بر نظریه مطابقت به عنوان یکی از پیامدهای مهم ذهن‌شناسی کانت است.

انقلاب کپرنیکی کانت

چنانکه در بخش مقدمه بیان شد دغدغه معرفتی کانت او را به تقدم بحث درباره ذهن و شناخت ساختار و عملکرد آن سوق می‌دهد. از آنجا که آدمی با قوای خاصی اقدام به شناخت‌شناسی می‌نماید جا دارد که خود این قوا و ساختار و ظرفیت آنها نیز مورد بررسی و ارزیابی قرارگیرد. مراجعه به آثار کانت آشکارا نشان می‌دهد که او درباره نسبت ذهن و عین دیدگاه متمایزی را ارائه نموده است به نحوی که خود کانت از آن به «انقلاب کپرنیکی»^۱ یاد نمود (کانت، ۱۸۸۱، ۳۷۰).

خصیصه انقلابی بودن نظریه کانت پیرامون ذهن‌شناسی در این نکته قرار دارد که او جای ذهن و عین را عوض نمود به نحوی که ذهن بخلاف آنچه که متقدمان بیان می‌کردند عاملی منفعل در فرایند کسب معرفت در نظر گرفته نمی‌شد بلکه ذهن در عین تصرف می‌نماید. به عبارت دیگر تا قبل از کانت فاهمه به‌عنوان فاعل دانایی در روند شناخت صرفاً قدرت انعکاس‌گری دارد. براساس این دیدگاه ذهن آنچه را که در مقابل آن قرار دارد بطور کامل منعکس می‌نماید. در واقع کانت، انقلاب بزرگی را ایجاد کرد که به راستی مسیر فکر و اندیشه را در بیان نوع رابطه میان ذهن و عین تغییر داد. دقیقاً معنای انقلاب کپرنیکی کانت در همین نکته است که تا زمان کانت این عین بود که خود را بر ذهن تحمیل می‌نمود ولی در نظام معرفتی کانت این ذهن است که ساختار خود را بر عین تحمیل می‌نماید (کانت، ۱۸۸۱، ۳۷۴). انقلابی که در علم رخ داد باید در مابعد الطبیعه نیز رخ دهد (کانت، ۱۸۸۱، ۳۷۵) که اشاره کانت به جابجایی نسبت زمین با خورشید در بحث حرکت بوسیله کپرنیک بود. حال از نظر او در مابعد الطبیعه نیز باید چنین کرد و نسبت عین با ذهن را که بر اساس شیوه قدیمی ذهن همچون آئینه عین را منعکس می‌نمود تغییر داد. نتیجه طراحی چنین رابطه‌ای میان ذهن و عین کشف نوع جدیدی از احکام بود؛ یعنی حکم تالیفی پیشینی که با تکیه بر آن کانت مابعد الطبیعه را نجات می‌دهد اما از یک طرف عقل را قاصر از دسترسی به حقیقت فی‌نفسه می‌داند و از طرف دیگر عقل را به عنوان قوه‌ای در نظر می‌گیرد در حالی که بطور پیشینی بواسطه برخی اصول مبطله شده‌است در داده‌های حسی تصرف می‌نماید. حکم تالیفی پیشینی که در واقع ستون فلسفی کانت است، به عنوان معیار تعیین حدود و اعتبار شناسایی نیز مطرح است. به نظر وی برای تعیین تطابق میان ذهن و پدیدارهای خارجی فقط یک راه وجود دارد و آن این است که بگوئیم قوام پدیدارها به ذهن است.

این جزء از ذهن‌شناسی کانت، او را به ایده دیگری سوق می‌دهد که به نوبه خود در انسداد شناختی او سهم موثری دارد و آن نظریه «دو جهان» است. بر اساس ذهن‌شناسی کانت، انسان به حقیقت فی‌نفسه (نومن) دسترسی ندارد، چرا که ذهن با تکیه بر ساختار خود عمل می‌نماید و در عین تصرف می‌کند، زیرا مقولات ذهن در روند شناخت عین را شکل می‌دهد. عدم دسترسی انسان به حقیقت فی‌نفسه (نومن) سبب شد تا کانت از نظریه دو جهانی سخن بگوید؛ به نحوی که از نظر او آنچه که فاهمه بدان می‌رسد پدیدار (فنومن) است. به هر حال انقلاب کپرنیکی و تصرف عین بوسیله ذهن زمینه برای طرح عدم دسترسی انسان به «امور فی‌نفسه» شد و از این طریق کانت عالم «نومن» و «فنومن» را مطرح نمود. بر اساس دیدگاه کانت، ذهن به عالم «نومن» یعنی عالم امور فی‌نفسه دسترسی ندارد بدین نحو یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های محوری فلسفه در حوزه شناخت که از زمان افلاطون و نیز در عصر مدرن نیز مورد اهمیت قرار داشت، یعنی دغدغه صدق به معنای مطابقت ذهن با عین به بن‌بست می‌رسد.

^۱ کپرنیک دانشمند و منجم قرن نیز در نجوم نظریه بیان نمود که نسبت به پیشینیان جنبه انقلابی داشت چرا که او بخلاف نظریه‌های رایج گذشتگان جای زمین و خورشید را عوض کرد و بجای نظریه زمین مرکزی و ساکن بودن آن بر حرکت زمین تاکید نمود.

نظریه مطابقت و صدق

ذهن‌شناسی، اقدامی بود که از نظر کانت برای حل گره‌های معرفت‌شناختی باید بدان پرداخت و آن را در الویت قرار داد. در بخش قبل، ذهن‌شناسی کانت در قالب یکی از کلیدی‌ترین مفاهیم یعنی «انقلاب کپرنیکی» به طور مختصر بیان گردید. حال قبل از ارزیابی ذهن‌شناسی او باید دید کانت در چه عصری و در قالب چه فضای معرفت‌شناختی اقدام به شناخت ذهن نمود. کانت فیلسوفی است که متعلق به عصر جدید بود و در این دوره، واقع‌گرایی معرفتی همانند واقع‌گرایی مابعدالطبیعی از مفروضات معرفتی محسوب می‌شد. به عبارت دیگر پیش فرض فیلسوفان این دوره پذیرش رویکردی نسبت به معرفت بود که از زمان افلاطون رایج بود. افلاطون، معرفت را به «باور صادق موجه»^۱ تعریف کرد (افلاطون، ۱۹۲۸، ۴۰۵). تعریف مذکور از شناخت تا قرن بیست تقریباً مورد پذیرش غالب فیلسوفان و معرفت‌شناسان قرار داشت اما از قرن بیست به بعد بخصوص با نقادی ادموند گتیه^۲ مورد بازنگری جدی قرار گرفت. در نتیجه از زمان افلاطون تا ابتدای قرن بیستم تعریف سنتی درباره معرفت بر تحقق سه عنصر زیر که شرط لازم و کافی در تمایز میان معرفت از غیر معرفت است تاکید داشت: باور، صدق و توجیه.

عناصر مذکور هریک به تنهایی در تعیین معرفت ضروری و مشترکاً در تحقق آن کفایت می‌کنند. یک خصیصه مهم در چنین برداشتی درباره معرفت در عصر جدید توجه به واقع‌گرایی معرفتی است که مسبوق به واقع‌گرایی مابعدالطبیعی است. واقع‌گرایی، مفهومی است که در فلسفه اخلاق، معرفت‌شناسی و سایر علوم کاربردهای مختلفی دارد و بالطبع در مقابل هر کاربردی نوعی شکاکیت یا پوچ‌انگاری و یا نسبییت قرار می‌گیرد. واقع‌گرایی مابعدالطبیعی از اصول و مبانی مورد تاییدی است که تصور سنتی درباره معرفت بر آن مبتنی است. بر اساس این نوع واقع‌گرایی، کلیات وجود عینی و مستقل از ذهن دارند و کلیات صرفاً حکایت اسمی ندارند بلکه بیانگر موجودات فراطبیعی‌اند (گراسمن، ۱۹۹۲، ۱۲). به عنوان مثال در اخلاق، ارزش‌های اخلاقی به عنوان کلیات وجود مستقل و فراطبیعی دارند. خیر، عدالت و..... وجود عینی^۳ و فراطبیعی دارند. این تصور از کلیات، در عصر پست مدرن مورد نقد قرار گرفت و تصور نومیالیستی^۴ در مقابل تصور ذات و جوهر‌گرایی^۵ ارائه گردید. بنابراین مفروضات بنیادین در عصر جدید در رابطه با کلیات، ذات‌گرایی و به تعبیر دیگر واقع‌گرایی مابعدالطبیعی است.

اساساً عصر مدرن با چنان تلقی‌ایی نسبت به جهان هستی ظهور نمود. رنسانس محل تولد عصر مدرن است. ظهور رنسانس همراه با مرکزیت و محوریت انسان در جهان و آماده‌سازی راه برای عصر روشنگری^۶ یعنی عصر حاکمیت عقل شد (استنلی، ۱۹۹۶، ۶۰). عصر روشنگری عصر طلایی عقل محسوب می‌شود. در تقاطع رنسانس و روشنگری فرانس بیکن قرارداد. از نظر وی روش علمی، روشی است که بوسیله آن حقایق عظیمی در باره جهان می‌توان کسب نمود. از زمان بیکن تا کنون هدف انسان غربی کشف اسرار طبیعت و جهان هستی بود. جهان هستی متمایز از ذهن انسان به عنوان فاعل دانایی موضوع مطالعه پژوهش بوده و روز به روز انسان به سمت جلو در کسب شناخت از جهان در حرکت است. ایمان به تکنولوژی در نیل به بهبودی وضعیت حیات بشری مبنای معرفتی

¹ Justified True Belief

² Edmond Gettier

³ objective

⁴ nominalism

⁵ essentialism

⁶ enlightenment

عصر مدرن بوده که بوسیله بیکن پایه‌گذاری شده بود (استنلی، ۸۱). کانت در چنین دوره‌ای و در قالب چنین مفروضات بنیادین می‌زیست و همه تلاش او در قالب چنین فضای فکری برای نشان دادن امکان معرفت به معنای کشف حقیقت فی‌نفسه بود و در واقع، واقع‌گرایی مابعد الطبیعی و واقع‌گرایی معرفتی از مفروضات عصر کانت بود. بنابر واقع‌گرایی معرفتی، نتیجه تلاش‌های عقل بشری ارائه تصویر عینی و واقعی از جهان پیرامون است. آنچه به عنوان شناخت از آن تعبیر می‌شود در واقع نمایانگر چهره جهان است. نظریه معرفتی عمده در عصر جدید نظریه مطابقت است.^۱ بنابراین نظریه، جهان به عنوان واقعیت عینی موضوع مطالعه انسان قرار دارد و انسان به عنوان فاعل دانایی در پی تلاش معرفتی اش به کشف آن نایل می‌شود و کشفیات معرفتی انسان منطبق بر جهان بیرونی است (ریچارد، ۱۹۹۵، ۴).

در این تلقی ذهن همانند آئینه قادر است تا آنچه در مقابل آن قرار گرفته است نشان بدهد. لذا عقلانیت و حقانیت در این عصر با یکدیگر مرتبط است. در این دوره میان عقلانیت و صدق (توجیه و صدق) شکافی نیست و فاعل معرفت یعنی ذهن مانند آئینه منفعلانه و امانتدار اقدام به شناخت جهان می‌کند (مهدوی آزادینی، ۱۳۹۵، ۷۰). در این رابطه دکارت سعی کرد تا معرفت را بر مبنایی بنیان نهد که نتوان در آنها تردید نمود. وی برای یافتن چنین مبنایی در همه امور شک را تجویز نمود. نتیجه چنین تردیدی نیل به یک امر تردید ناپذیر شد؛ اینکه شک می‌کنم پس هستم^۲ همین امر یقینی از نظر دکارت به اندازه اصول ریاضیات واضح و بدیهی و تردید ناپذیر است و لذا مبنای نظام معرفت‌شناسی دکارت شد. این تلقی دکارتی پایه‌گذار تصور واقعیت به صورت عینی شد. عقل محض قادر است حقایق جهان پیرامون را به نحو تردید ناپذیری کشف نماید همانطور که در ریاضیات به یقینات نایل می‌شویم. از نظر دکارت، ذهن، منفعلانه با جهان هستی ارتباط معرفتی برقرار می‌کند. نزد لاک، فیلسوف تجربه‌گرای عصر جدید نیز ذهن به عنوان فاعل دانایی چنین منزلتی را دارد. ذهن وقتی با تأثیرات عالم حسی مواجه می‌شود بدون تصرف در آنها مفاهیم را می‌سازد و همین مفاهیم مأخوذ از تأثیرات حسی منشأ معرفت ما به جهان بیرونی می‌شود. خصیصه مهم در مفروضات معرفتی این دوره تأکید بر کشف حقیقت و توانایی قدرت فهم بشری بر این هدف است. ظهور کانت در قرن ۱۸ با ادغام عقل‌گرایی و تجربه‌گرایی همراه می‌شود. حال باید دید آیا انقلاب کپرنیکی کانت که ذهن‌شناسی متفاوتی را ارائه نموده است با چنین مفروضاتی سازگار است یا چنین ذهن‌شناسی‌ای در قالب چنان مفروضات معرفتی دچار انسداد می‌گردد.

انسداد شناختی در ذهن‌شناسی کانت

در مقام داوری و ارزیابی، ذهن‌شناسی کانت با نظر به مفروضات معرفتی عصر جدید سرنوشت خوبی پیدا نمی‌کند چرا که آشکارا ذهن‌شناسی او منجر به ایده‌ای منتهی می‌شود که بر اساس آن امکان دستیابی انسان به حقیقت را محال می‌سازد. ایده‌ای که پژوهش حاضر در سنجش ذهن‌شناسی کانت مورد تبیین قرار می‌دهد این است که چنین درکی از ذهن و عملکرد آن آشکارا از مفروضات معرفتی عصر جدید و خوشبینی‌های آن در امکان دسترسی انسان و قدرت فهم او نسبت به حقیقت فی‌نفسه فاصله می‌گیرد و حتی می‌توان گفت که ناسازگار است. تأکید بر خصیصه کشف حقیقت، ویژگی مهم عصر جدید بود که در ذهن‌شناسی کانت مورد انکار قرار می‌گیرد و این همان انسدادی است که ذهن‌شناسی کانت با نظر به مفروضات معرفتی عصر جدید بدان منتهی می‌شود. البته ذهن‌شناسی کانت می‌تواند از مفروضات معرفتی عصر جدید فاصله بگیرد و در طرح نظریه خود درباره شناخت ذهن و عملکرد آن

¹ the correspondence theory of Truth

² I think therefore I exist

همه آنها را انکار نماید و بگوید ذهن آدمی صرفاً چنین ساختار و عملکردی دارد و انسان، چاره و رهایی از پیامد آن ندارد. البته در چنین فرضی، ذهن‌شناسی کانت می‌تواند از منظر دیگری مورد پژوهش و سنجش قرارگیرد که از حوزه این تحقیق خارج است. در هر حال ایده‌ای که پژوهش حاضر دنبال می‌نماید این است که کانت به عنوان فیلسوف عصر مدرن که با مفروضات بنیادین برای حل مساله شناخت به معنای امکان معرفت ناظر به صدق و نظریه مطابقت تلاش نمود به نتیجه‌ای جز انسداد به معنای دست کشیدن از توانایی دست یافتن به حقیقت فی‌نفسه منتهی نشد. امتیاز این ذهن‌شناسی این است که حاصل عملکرد فاهمه در همگان یکسان و جهان شمول است و از این منظر ذهن‌شناسی کانت در تبیین ساز و کار امکان معرفت موفق بود؛ اما نقص محوری در ذهن‌شناسی او با فرض پذیرش مفروضات معرفتی عصر جدید این است که دچار نوعی ناسازگاری ذاتی می‌شود چرا که حاصل عملکرد ذهن، صرفاً دسترسی «پدیدار» است و فاهمه راه به حقیقت فی‌نفسه ندارد و از این منظر پیامد ذهن‌شناسی او دور شدن از خصیصه مهم «کشف» است که از اجزاء مفروضات معرفتی عصر جدید است و در قالب مفهوم «نظریه صدق» و «نظریه مطابقت» معرفی می‌گردد. البته ممکن است در دفاع از ذهن‌شناسی کانت بیان نمود که جهان شمول بودن و ثابت بودن عملکرد ذهن سبب می‌شود تا ذهن از خطر نسبیت بدور باشد. نظر به تعاریف مطرح درباره نسبیت‌گرویی آشکارا این واقعیت را نشان می‌دهد. اگر چه بحث درباره نسبیت‌گرویی و تعاریف آن خود یک مجال پژوهشی مستقلی است و اغلب پژوهشگران به نفی تعریف واحد درباره نسبیت‌گرایی اذعان می‌نمایند اما با وجود این مورد توجه پژوهشگران است. نسبیت‌گرویی برابر با نفی وجود حقایق عام و کلی است (اودی، ۱۹۹۹، ۷۹۰). از نظر برخی نسبیت‌گرویی نظریه است که در آن عقل مفهومی است که بر فرهنگ مبتنی می‌شود (پتنام، ۱۹۸۳، ۲۳۵). عده‌ای دیگر بیان می‌کنند نسبیت‌گرویی دیدگاهی است که مطابق آن برای انتخاب میان نظریه رقیب معیار مشخص و مستقلی وجود ندارد چرا که اساساً چیزی به نام حقیقت عینی وجود ندارد (پوپر، ۱۹۶۳، ۳۶۹). در هر صورت درباره نسبیت‌گرویی نکته درخور توجه تمایز میان دو گونه از آن است: نسبیت‌گرویی معرفتی^۲ که بر اساس آن وجود حقایق کلی^۳ پیرامون جهان نفی می‌گردد و بر روش‌های متفاوت تفسیر درباره جهان تاکید می‌نماید اما نوع دیگر نسبیت‌گرویی، اخلاقی است که بر اساس آن وجود اصول اخلاقی عام برای همه نفی می‌شود. در این نظریه همه اصول اخلاقی در ارتباط فرهنگ یا گزینش فردی اعتبار می‌یابند (اودی، ۱۹۹۹، ۷۹۰).

حال اگر چه ذهن‌شناسی کانت شامل هیچ یک از تعاریف یاد شده در بالا نمی‌گردد و نیز اگر چه خصیصه انقلابی در ذهن‌شناسی کانت چنین پیامدی را دنبال ندارد اما همچنان مشکل محوری در ذهن‌شناسی کانت ناظر به نادیده گرفتن خصیصه میل انسان در جستجوی حقیقت فی‌نفسه است. کانت می‌تواند در اندیشه فلسفی خود درباره ذهن آدمی به دیدگاهی منتهی شود که چنین میلی را باطل و بی‌معنا در نظر بگیرد. در چنین وضعیتی درواقع یکی از تمایلات عمیق آدمی و چه بسا ذاتی انسان نادیده انگاشته می‌شود در حالی که چنین سرنوشتی حتی در برخی از نسبیت‌گرویی‌ها مشاهده نمی‌شود چرا که اگر چه اغلب در نسبیت‌گرویی‌ها نفی وجود معرفت ثابت و مطلق و معیارهای ثابت در تحصیل شناخت مورد انکار قرار می‌گیرد اما بر اساس برخی دیگر از نسبی‌گرایی‌هایی که در قرن بیستم به بعد در عصر پسا مدرن شاهد ظهور آن هستیم حاصل عملکرد خرد آدمی همانند یک حرکت جمعی است که در

¹ relativism

² cognitive

³ universal truth

نهایت دست یافتن به چیزی شبیه حقیقت است این در حالی است که در ذهن‌شناسی کانت اساساً امید به دست یافتن حقیقت فی‌نفسه به بن‌بست می‌رسد.

در جهان‌بینی فلسفی عصر پست مدرن عدم امکان دسترسی به حقیقت امور یکی از اجزاء نظام فکری محسوب می‌شود که در آن بخلاف عصر جدید دیگر سخن گفتن از عقلانیت به معنای سخن گفتن از صدق نیست بلکه یک گزاره معقول صرفاً بیانگر اعتبار تصدیق آن است نه تضمین‌کننده مطابقت آن با واقع (مهدوی آزادبنی، ۱۳۸۸، ۶۱). چنین جزیی در نظام فکری عصر پست مدرن بدون تردید یکی از ریشه‌های خود را در همین تفکر معرفتی کانت می‌یابد که بین پدیده و پدیدار تمایز می‌نهد و فاهمه فقط به پدیدار دسترسی دارد. جان هیک برای رفع مشکل تعارض‌های ادیان، به اصل معرفت‌شناختی کانت مبنی بر تمایز میان پدیده و پدیدار و اختلاف منظرها استناد می‌کند (هیک، ۱۹۹۸، ۱۱۸). اگر چه کانت کوشید مشکل معرفت بشری را به خوبی نشان دهد، اما راه حل وی خود مشکل بزرگ‌تری بود که بر سر راه پر دشوار معرفت بشری قرار گرفت. در این رابطه اگر بین اهرمن دکارتی و این بحران در نظام معرفتی کانت اقدام به قضاوت نماییم به نظر می‌رسد مسئله دیو دکارتی در برابر این معضل، ناچیزتر بوده، حل آن بسیار آسان‌تر باشد (دکارت، ۲۰۰۲، ۱۴۳). با این تفاوت که در در ذهن‌شناسی کانت، از هرج و مرج معرفتی رها می‌گردیم و ساز و کار ذهن برای ما مشخص می‌گردد اما فاهمه همچنان در اینکه بیرون از ذهن چه خبر است تردید دارد این همان انسداد یا بن‌بست معرفتی کانت است.

دیدگاه معرفت‌شناختی‌ای که به ناتوانی انسان در دسترسی امور فی‌نفسه منتهی‌گردد در واقع برابر است با بازگشت به پرسش اصلی که معرفت‌شناسی با آن آغاز می‌شود: آیا انسان با تکیه بر قوه عقل می‌تواند در مورد جهان معرفت کسب نماید؟ نتیجه نظام معرفتی کانت فراهم نمودن پاسخی است که همچنان سوال مذکور را برای مخاطب زنده نگه می‌دارد. زیرا پاسخ نظام معرفتی او ناتوانی ذهن در دسترسی «امور فی‌نفسه» است و این همان چیزی است که در معرفت‌شناسی به دنبال پاسخ آن هستیم. مطابق انقلاب کپرنیکی کانت که در بخش قبل بیان گردید اگر ذهن توان تحمیل خود را بطور ساختارمند بر عین دارد در اینصورت چگونه می‌تواند مدعی معرفت از نوع آنچه در عصر جدید از زمان افلاطون رواج داشت بود. در چنین وضعیتی به روشنی می‌توان تصور نمود که وضعیت معرفتی بشر چه اندازه ناخوشایند است.

راز بن‌بست معرفتی در کانت حاصل ذهن‌شناسی اوست که از آن به عنوان نوعی انقلاب همانند انقلاب کپرنیکی یاد نمود. انقلاب او تصرف ذهن در عین بود و در نتیجه او می‌گوید نمی‌توان به اشیاء فی‌نفسه معرفت پیدا کرد و اشیاء فی‌نفسه نمی‌توانند متعلق معرفت ما قرار بگیرند مگر اینکه مقید به پاره‌ای شرایط پیشینی معرفت از جانب عامل معرفت شوند. ذهن در اندیشه کانت منفعل نیست بلکه فعال است. البته نه به این معنا که ذهن اشیاء را از عدم خلق کند بلکه صور شناسایی را بر ماده نهایی تجربه تحمیل می‌کند (کانت، ۱۸۸۱، ۳۷۰) و از آنجایی که او این نوع تصرف عقل بر عین را جهانشمول و ثابت می‌داند از چنین ایده‌ای نمی‌توان نسبت را استنباط نمود بلکه چنین تلقی‌ای آشکارا به معنای دور شدن از مسلمات معرفتی عصر جدید است که بر امکان شناخت حقایق فی‌نفسه تاکید داشت. در واقع انقلابی که کانت در ذهن‌شناسی ارائه نمود به طرح ارائه تمایز میان نومن و فنومن، منجر شد و تمایز این دو، تمایز میان این دو عین نیست، بلکه تمایز میان وجود فی‌نفسه اشیاء و چگونگی ظهور آنها برای ماست. اعتقاد به نومن و فنومن پیامدهایی برای فلسفه او دارد.

یکی از پیامدهای مهمی که در الاهیات تأثیر بسیاری گذاشت، رد همه ادله مرسوم اثبات وجود خدا از جمله اذعان به ناتوانی برهان وجودی (کانت، ۱۸۸۱، ۶۲) و اذعان شکست برهان جهان‌شناسی بود (کانت، ۱۸۸۱، ۶۳). از نظر وی، عقل نظری که همه ادله اثبات خدا بر محور

آن مبتنی است از اثبات خدا ناتوان است؛ چرا که خدا موجودی است که فراتر و خارج از زمان و مکان است و از آن جا که از نظر کانت استفاده از مقولات و مفاهیم عقل نظری در خارج از قلمرو پدیدارها نادرست است، مقولاتی نظیر علیت، که ویژه حوزه پدیدارها هستند، نمی‌توانند در جهت استدلال برای اثبات وجود خدا به کار گرفته شوند و از همین رو، همه براهین مرسوم که مبتنی بر علیت هستند (اعم از براهین جهان‌شناختی و غایت‌شناختی و یا براهینی نظیر برهان وجوب و امکان یا حدوث) عقیم خواهند بود. از آن جا که کانت برهان وجودی آنسلم را هم (به ویژه از راه تبیین وصف نبودن وجود) به شدت رد می‌کند، هیچ برهان معتبری باقی نمی‌ماند و از همین رو، وی تلاش می‌کند خدا را با توسل به عقل عملی و با ارائه برهان اخلاقی اثبات کند.

در هر حال اگر چه ذهن‌شناسی کانت ما را به نقطه‌ای ثابت و عام منتهی می‌سازد اما همچنان درباره یکی از مهمترین خصیصه معرفت‌شناسی که از زمان افلاطون و نیز در عصر جدید در زمره مهمترین دغدغه و مفروضات معرفتی قرارداشت، یعنی دست یافتن به حقیقت فی‌نفسه ناکام می‌ماند. حتی در عصر پست مدرن اگر چه رویکرد غالب فیلسوفان کنار نهادن حقیقت ثابت و معیارهای واحد و مستقل و بی طرف بود اما همچنان دغدغه ارائه نوعی طرح معرفتی که حاصل آن ارضای همین میل دستیابی به حقیقت آنچنان که هست دنبال می‌گردد. آنطور که ارسطو بدرستی بیان نمود انسان ذاتا جویای معرفت است (ارسطو، ۱۹۲۴، کتاب اول).

میل به دانایی ریشه در ذات آدمی دارد فعالیت‌های بشری نیز نشان از همین خصیصه دارد. به تعبیر آلوین گلدمن آدمی از طریق مشاهده آسمان و وضعیت جوی بدنبال به طور واقعی بدنبال اطلاع یافتن از وضعیت بارانی بودن هوا است و یا از طریق پیگیری اخبار مربوط به ترافیک بدنبال بدست آوردن اطلاعات واقعی و کافی برای تنظیم برنامه خود جهت بموقع رسیدن به محل کار هستیم و بسیاری از دغدغه‌های کسب اطلاعات ما ریشه در کنجکاوی ذاتی ما و یا بخاطر آثار عملی‌ای که برای ما دارد می‌باشد (گلدمن، ۱۹۹۹، ۳). در همه این موارد آدمی به دنبال اطلاعاتی است که چهره واقعی جهان را ترسیم می‌نماید. حال ارائه دیدگاهی درباره ساختار عملکرد ذهن که نتیجه آن قطع ارتباط میان فاهمه بشری با حقیقت فی‌نفسه باشد هم نوعی چالش بزرگ برای فلسفه است که از آغاز، فلسفه با آن با ظهور سوفیست‌ها روبرو شده بود و افزون بر آن چنین دیدگاهی اگر قرار باشد مطابق مفروضات بنیادین عصر جدید که تابع تصویری از معرفت بود که بر صدق و نظریه مطابقت توجه داشت دچار نوعی ناسازگاری خواهد شد. چنین انسداد و بن‌بستی چالش محوری و حل‌نشدنی در ذهن‌شناسی کانت است.

نتیجه‌گیری

تصرف ذهن بر روی عین بواسطه ساختاری که دارد خصیصه محوری در ذهن‌شناسی کانت است و همین ویژگی سبب شد تا او از دسترسی فاهمه به حقیقت فی‌نفسه ناامید گردد و حاصل عملکرد فاهمه چیزی جز پدیدار (نومن) نباشد. ذهن‌شناسی کانت با چنین ویژگی‌ای بدون شک کمکی به دغدغه ذاتی انسان در اشتیاق به دانستن آنچه که واقعا هست یعنی حقیقت فی‌نفسه ننمود و آشکارا از مفروضات بنیادین واقع‌گرایی معرفتی که از زمان افلاطون با تکیه بر مفهوم باور صادق موجه مطرح گردید و در عصر جدید نیز مورد پذیرش قرار داشته‌است فاصله گرفته‌است. چنین نتیجه‌ای مطابق ذهن‌شناسی کانت اجتناب‌ناپذیر است و ذهن‌شناسی او تنها به قیمت ناسازگاری ذاتی می‌تواند مفروضات معرفتی عصر جدید را حفظ نماید و در صورت دست کشیدن از این مفروضات از چالش دیگری به نام «نادیده انگاشتن دغدغه ذاتی انسان مبنی بر میل بشر بر دانستن حقیقت امور» رنج خواهد برد رنجی که او را در ارائه یک طرح معرفتی واقع‌گرا ناموفق می‌سازد.

منابع

- باباپور، صغری و شه‌نظری، جعفر. (۱۳۹۷). مطالعه تطبیقی سازگاری ذهن و عین در معرفت‌شناسی ملاصدرا و کانت، فصلنامه حکمت معاصر، ۱۰(۱)، ۱-۲۹. <https://doi.org/10.30465/cw.2019.3806>
- کانت، ایمانوئل. (۱۳۶۵). *تقد عقل محض*، ترجمه میرشمس‌الدین ادیب سلطانی، انتشارات امیرکبیر.
- کانت، ایمانوئل. (۱۳۷۰). *مقدمه‌ای بر هر مابعدالطبیعه‌ای که بتواند به‌عنوان علم عرضه شود*، ترجمه غلامعلی حداد عادل، چاپ دوم، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی.
- کانت، ایمانوئل. (۱۳۷۶). *تقد قوه حکم*، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، نشر نی.
- مقدسی، محمدمهدی و فتح طاهری، علی. (۱۴۰۲). بررسی انتقادی ارتباط فلسفه ذهن کانت و فلسفه ذهن معاصر با تأکید بر کارکردگرایی، فصلنامه ذهن، ۲۴(۹۵)، ۴۱-۷۹.
- مه‌دوی آزادبنی، رضا. (۱۳۸۹). پست‌مدرنیسم و دین: فرصت یا تهدید، فصلنامه فلسفه، ۳۷(۴)، ۶۱-۷۸.
- مه‌دوی آزادبنی، رضا. (۱۳۹۴). *بنیادهای معرفت‌شناختی دوران جدید و پست‌مدرن با نگاهی به جایگاه دین در آن*، جهاد دانشگاهی.

References

- Aristotle. (1924). *The Works of Aristotle, Metaphysics*, Trans. W. D. Ross, Clarendon Press.
- Audi, R. (1999). *the Cambridge dictionary of philosophy*, 2nd edition, Cambridge University Press
- Babapour, S. & Shanazari, J. (2018). A comparative study of the compatibility of mind and object in the epistemology of Mulla Sadra and Kant, *The Journal of Contemporary wisdom*, 10(1), 1-29 (in Persian) <https://doi.org/10.30465/cw.2019.3806>
- Descartes, R. (1965). *Discourse on Method, Optic, Geometry and meteorology*, trans by Paul, Indianapolis
- Gettier, E. (1963). Is Justified True Belief Knowledge? *Analysis*, 23:121-23
- Goldman, A. (1999). *Knowledge in a Social World*, Clarendon.
- Grossmann, R. (1992). *The Existence of The World: An Introduction to ontology*, Rutledge .
- Hart, A. (1995). *Faith Thinking: The Dynamics of Christian theology*, Downer Grove.
- Hick, J. (1989). *An interpretation of Religion*, Yale University Press.
- Kant, I. (1855). *the Critique of Pure Reason*, Trans J.M.D. Meile, J. Henry & G. Bohn, Covet Garden.
- Kant, I. (1881). *The Critique of Pure Reason*, Trans F. M. Muller with an historical introduction by Ludwig Noire, Macmillan and Co.
- Kant, I. (1986). *Critique of Pure Reason*, trans. SH. Soltani, Amir Kabir Publications. (in Persian)
- Kant, I. (1991). *Prolegomena to any Future Metaphysics That Will Be Able to Come Forward as Science*, Trans. G. A. Haddad Adel, 2nd edition, University Publishing Center. (in Persian)
- Kant, I. (1997). *Critique of Judgment*, Trans. A. K. Rashidian, Nei Publications. (in Persian)
- Kant, I. (1997). *The Critique of Pure Reason*, Trans. P. Guyer & A. Wood, Cambridge University Press.
- Mahdavi Azadbani, R. (2010). Postmodern and religion: opportunity or threat, *Journal of Philosophy*, 37(4), 61-78. (in Persian)
- Mahdavi Azadbani, R. (2015). *The Epistemological Foundations of the New and Postmodern Era with an Opinion on the Place of Religion in It*, Jahad Daneshgahi Pub. (in Persian)
- Middleton, R, & Brain, W. (1995). *Truth is stranger than it used to Be: Biblical faith in a postmodern Age*, Downers Grove.
- Moghadasi, M. M. & Fath Taheri, A. (2023). A critical review of the relationship between Kant's philosophy of mind and contemporary philosophy of mind with an emphasis on functionalism, *Journal of Mind*, 24(95) 41-79. (in Persian)
- Plato. (1928). *Theaetetus, in the work of Plato*, Edited by Irwin Edman, The Modern Library.
- Popper, K. (1963). *The open society and its enemy*, Princeton University Press.
- Putnam, H. (1983). *Realism and Reason: philosophical papers*, Vol:3, Cambridge University Press.
- Stanely, G. (1996). *A primer on postmodernism* Grand Rapids: William B. Eerdmans publish Company.
- Sadeghi, R. (2010). Realistic conception of Truth versus epistemic Views. *Philosophical Meditations*, 1(4), 61-73. https://phm.znu.ac.ir/article_19516.html